

dam, utile fuerit considerare, 1° præter reatum peccati quod ex illâ committitur, incurri etiam gravissimam obligationem restituendi famam, honorem, amicitiam læsam, quæ restitutio inextricabilibus difficultatibus sæpè implexa est; 2° peccata illa linguæ in proximum directè adversari generalissimo principio pratico: *Quod tibi non vis fieri, alteri ne feceris*. Quis enim vellet sibi ab alio famam, honorem, etc., tolli?

Inter cætera item remedia pœnitenti vitii linguæ laboranti opportunè injungetur ut aliquoties per diem ex animo efficaciter detestetur, propter Dei et proximi amorem, quælibet de proximo temerè effutiendi consuetudinem, cum serio emendationis proposito, impositâ etiam sibi multâ in casu quo contingeret eum à proposito dilabi; cujus ratio habenda erit in quotidiano conscientiæ examine, vespertino præsertim tempore instituendo.

Verùm, quia teste apostolo Jacobo, c. 3, linguam, « modicum quidem membrum, sed universitatem iniquitatis, inquietum malum, plenum veneno mortifero, nullus hominum domare potest; » remedium remediorum est humili et ferventi oratione Deum in dies mane et vesperi, ac præcipuè tempore sacrificii missæ deprecari ut ipse omnipotentissimâ suâ gratiâ linguam refrenare dignetur, dicendo cum Psalmistâ, psal. 140: « Pone, Domine, custodiam ori meo, et ostium circumstantiæ labiis meis: ut scilicet non delinquam in linguâ meâ, » psalm. 38.

SECTIO XVI.

De remediis adversus peccatum iræ.

§ I. Prænotamina.

Cùm vitium iræ directè adversetur virtuti mansuetudinis, quâ christianum, utpote discipulum mansuetissimi Domini nostri Jesu Christi, imprimis instructum esse oportet, huic quoque vitio medendo confessarius diligentem operam navare debet; quod ut faciliùs perficere valeat, ab eo observandum:

1° Iram dupliciter accipi posse: vel pro passione quâdam appetitûs sensitivi, à quâ vis irascibilis denominatur; vel pro actu voluntatis; utroque autem modo acceptam, esse appetitum quemdam vindictæ; ex quo patet iram ex suâ ratione non esse peccaminosam, sed indifferentem: potest enim vindicta et benè et malè appeti, id est, juxta vel contra ordinem rationis.

Observandum 2° vindictam appeti contra rationis ordinem, ac proinde iram esse peccaminosam, cùm quis appetit puniri eum qui non meruit, vel ultra quàm meruit, vel etiam non secundùm legitimum ordinem, vel non propter debitum finem, qui est conservatio justitiæ, et correctio culpæ. Item observandum per iram delinqui, etiamsi quispiam appetat justam vindictam, quando id fit non servato ordine rationis circa modum irascendi, putâ dùm motus iræ immoderatè interiùs exteriùsve effervescere permittitur. Ex eo quod dictum est iram esse peccatum, dùm quis appetit puniri quempiam non secundùm legitimum ordinem, patit hominem privatum peccare, quoties appetit vindictam per seipsum inferendam, cùm juris na-

turalis et divini ordo requirat, ut non nisi persona publica vice Dei, eam inferat, juxta illud: « Mihi vindicta, et ego retribuam. » Unde constans est sanctorum patrum et scholasticorum sententia, privato quidem homini licitam esse sui defensionem vim vi repellendo, servato moderamine inculpatæ tutelæ; nequiquam tamen esse licitam ultionem sive vindictam, malum pro malo reddendo.

Observandum 3° iram ex parte appetitûs, cum quispiam appetit injustam vindictam, esse peccatum mortale ex genere suo: contrariatur enim charitati et justitiæ. Dico *ex genere suo*, quia potest esse veniale ob insufficientem deliberationem, dum motus iræ prævenit perfectam rationis advertentiam, vel ob parvitatem materiæ, cum aliquis appetit in aliquo modico se vindicare, quod etsi actu inferretur, non esset peccatum mortale. Ex parte autem modi irascendi, ut si quis nimis ardentem irascatur, vel si nimis exterius manifestet signa iræ, ira non est ex genere suo mortalis; potest tamen accidere ut sit mortalis, si nempe ex vehementiâ iræ aliquis excidat à dilectione Dei, prorumpens in ejus blasphemiam, vel à dilectione proximi, in gravem illius injuriam prosiliens, vel à dilectione sui ipsius, notabile corpori vel animo suo inferens nocumentum.

Observandum 4° ex S. Gregorio, sex convenienter numerari iræ filias, quæ sunt: « Indignatio, tumor mentis, clamor, blasphemia, contumelia et rixa. » Ira enim vel est in corde duntaxat, vel etiam in ore, vel denique procedit usque ad factum. Quatenus in corde est, ex eâ oriuntur *indignatio*, sive commotio adversus eum, cui quis irascitur ob malum illatum, quem reputat indignum ut sibi tale quid fecerit; et *tumor mentis*, qui hinc non accipitur pro superbiâ, sed pro assiduis variis cogitationi-

bus, quibus animus quasi turgescit, dum volvit et revolvit injurias, et vias ac modos perquirit sumendi ultionem. Quatenus ira est in ore, gignit *clamorem*, qui est inordinata et confusa locutio; *blasphemiam*, quam supra diximus esse injuriosam adversus Deum locutionem, et *contumeliam*, quæ est sermo injuriosus contra proximum præsentem et audientem. Quatenus denique ira procedit ad factum, gignit *rixam*, sub quâ intelligenda sunt omnia nocumenta quæ ex commotione animi, studio vindictæ, proximis inferuntur factò, ut percussiones, vulnerationes, mutilationes et homicidia.

Porrò debet prudens confessarius pœnitentes, præcipue rudiores et idiotas, circa prædicta iræ filias (dum se de hoc funesto malo, gravi scilicet iræ peccato, accusant) accuratè examinare, et contra singulas opportuna remedia exhibere.

Meminerit quoque confessarius admonere pœnitentem de onere, si quod ei incumbat, reparandi damna tam personalia quàm realia, quæ ex irâ proximo intulit; cui oneri si recuset satisfacere, pœnitens absolutionis incapax erit.

Postremò observandum fieri etiam posse ut quis peccet per defectum iræ; quia, sicut laudabile est pœnam justam appetere ac infligere ex judicio rationis, ita non potest non esse vituperabile illo appetitu carere tunc, quando oportet eum habere. Potest autem hic defectus appellari iræ vacuitas, nimia remissio, indiscreta patientia, stolidi indulgentia. Hoc vitio non rarò laborant in privatis familiis parentes ac superiores, in republicâ principes et magistratus, dum non puniunt, vel puniri non curant eos quos juxta dictamen rectæ rationis puniri oportet: item qui non tunc et eo modo puniunt, quo tempore et quo modo deberent punire. Est verò peccatum

illud valdè noxium reipublicæ, ut quod foveat, vel etiam faciat pravos hominum mores; si enim in privatis familiis

Blanda patrum pravos facit indulgentia natos,
multò magis in republicâ.

Potest etiam hic iræ defectus habere locum in quolibet privato peccatore; dùm nempe injurias, quas peccando Deo intulit, negligit in seipso vindicare per condignam pœnitentiam: si enim peccator pœnitens justam in se iram exerceat, juxta illud tritum Augustini: *Quid est pœnitens? Homo iratus sibi;* impœnitentem à justâ irâ deficere manifestum est. Hisce præmissis.

§ II. Assignantur remedia.

Primum remedium sit adversùs vitium iræ, ut homo illi obnoxius vilem sù ipsius concipiat opinionem, ac firmiter sibi persuasum habeat, nulla mala à quopiam ei inferri posse adedò magna et atrocia, quibus non longè majora et atrociora promeritus sit apud Deum, tùm ob culpam originalem, tùm ob actualem. Cùm enim ira, sive appetitus vindictæ adversùs alterum, provenire soleat ex eo quòd quis arbitretur malum aliquod sibi ab altero illatum esse vel non merenti, vel ultra meritum; ubi de contrario apud se planè convictus fuerit, facili negotio ab irâ abstinebit; cessante enim causâ, cessat effectus.

Secundum remedium sit ut qui injuriam passus est, vel quocumque malo ab alio affectus fuit, attentè consideret, nihil quàm parvum, quàm magnum, et quocumque modo inflictum, non subjacere justo judicio Dei, cui ad vindicandum etiam quælibet creatura potest esse instrumentum. Proinde oculos mentis non tam defigat in hominem malum inferentem, quàm in Deum ipsum justissi-

imum vindicem, juxta et misericordissimum Patrem, quæ vel sic solet affligere, urere ac secare suos in hoc seculo, ut eis parcat in futuro.

Tertium remedium sit ut ad iram proclivis frequenter animo volvat præclarum mansuetissimi Domini nostri Jesu Christi exemplar, qui cùm à principibus sacerdotum et Pharisæis summis impeteretur injuriis, et passim apud illos diceretur homo vorax, potator vini, seductor populû, in Beelzebub principe dæmoniorum dæmonia ejiciens, necnon horrendissimâ et ignominiosissimâ per eos morte afficeretur; nunquàm tamen ne minimâ quidem passione iræ correptus fuit, nullam omninò vindictam appetiit, sed incredibilem mansuetudinem semper et ubique servavit, exhibuitque: « Cùm enim malediceretur, non maledicebat; cùm pateretur, non comminabatur; tradebat autem judicanti se injustè. » 1 Petri. 2.

Christianus igitur pœnitens non irasci, non expetere vindictam, sed mansuetum esse ad omnes discat ab eo qui dixit: « Discite à me quia mitis sum et humilis corde; » et in eum finem sæpè aspiciat crucifixum.

Quartò juvabit etiam non parùm, si dùm passio iræ non pulsat, animus adversùs illam in antecessum corroboretur, frequenter ruminando verba Christi, Matth. 5: « Ego autem dico vobis non resistere malo, sed si quis te percusserit in dexteram maxillam, præbe illi et alteram; et ei qui vult tecum judicio contendere et tunicam tuam tollere, dimitte ei et pallium. Et quicumque te angariaverit mille passus, vade cum illo et alia duo. » Ubi verò pœnitens inordinatâ passione iræ se corripit senserit, illicò recordetur horum Christi verborum, quibus iram intra se refrænare ac compescere satagat.

Quintò vero, quia sæpè accidit, ut quis irâ et indigna-

tione aliorum quibus convivit prius molestatus, consimiliter in iram prosiliat; ne id fiat, opportunum remedium erit: 1° Ab oculis irati se subducere; si commodè non possit, bonis verbis et mollibus irati animum demulcere ac placare; nam ut Sapiens ait, *responsio mollis frangit iram*; si neque hoc locum habeat, ad silentium confugere, donec alter bilem decoxerit, et condolere potiùs irascenti; quemadmodùm faceret, qui alterum gravi morbo aut alio incommodo afflicto videret; neque enim aliud est ira, ut commune habet proverbium, quàm *brevis insania*.

Sextum et postremum remedium, sine quo vix prosunt cætera, est assidua pro dono mansuetudinis oratio. Præscribatur itaque pœnitenti iracundo, ut quotidie manè et vesperi, et aliquoties per diem non solum reiteret non irascendi propositum, verùm etiam pro ejusdem propositi executione divinum auxilium ferventer imploret: idque tum per intercessionem Deiparæ Virginis *inter omnes mittis*, tum præcipue per immensæ Christi Domini mansuetudinis meritum.

SECTIO XVII.

De remediis contra avaritiam.

Cùm avaritia sive inordinatus amor divitiarum, teste Apostolo, sit *omnium malorum radix*, debet confessarius accuratus esse in crimine hoc pervestigando, et ubi illud in pœnitente suo deprehenderit, opportuna ei remedia præscribere: de quibus priùsquàm tyronem instruamus, more nostro quædam prænotanda censuimus circa avaritiæ naturam et effectus.

§ 1. Prænotamina.

Observa 1° ex S. Thomâ, 2-2, q. 118, a. 3 et 4, avaritiam posse dupliciter considerari: Uno modo prout est immoderatus amor divitiarum cum voluntate surripiendi, vel retinendi alieha. Alio modo, quatenus solum est immoderatus amor pecuniarum nullam includens voluntatem alterius mali.

Si priori modo consideretur, avaritia opponitur justitiæ, estque peccatum ex genere suo mortale; quamvis contingat esse veniale propter imperfectionem actûs, aut ob levitatem materiæ. Si posteriori, opponitur liberalitati, estque ex suo genere peccatum veniale. Potest tamen esse mortale, si affectus ille ad divitias ita crescit, ut propter earum amorem non vereatur quispiam graviter lædere charitatem Dei vel proximi; veluti, si aliquod præceptum sub mortali obligans mavult violare quàm non assequi divitias aut eas amittere. Quo modo peccant, qui ex cupiditate lucri parati sunt non audire missam diebus festis, vel non subvenire pauperibus extremâ aut gravi necessitate laborantibus. idcirco sacræ Litteræ non semel recensent avaritiam sive prioris sive posterioris modi inter peccata mortalia. Ad Roman. 4, postquàm Apostolus avaritiæ cum quibusdam aliis peccatis meminit, concludit: « Quoniam qui talia agunt, digni sunt morte. » Ad Ephesios 5: « Omnis fornicator, aut immundus, aut avarus (quod est idolorum servitus) non habet hæreditatem in regno Christi et Dei. » Ad Coloss. 3: « Mortificate membra vestra quæ sunt super terram, fornicationem, etc., et avaritiam quæ est simulatorum servitus propter quæ venit ira Dei super filios incredulitatis. »

Observe 2° ex responsione ad primum art. 5, quòd etsi avaritia non sit absolutè gravissimum omnium peccatorum, nihilominus rectè dicatur *avaro nihil esse scelestius*. Primò, quia est gravissimum, si consideretur bonum cui avarus inordinatè afficitur; cùm enim illud inter omnia bona sit infimum, res indignissima est hominem ratione præditum tam vili creaturæ se addicere, seque totum tradere. Secundò, quia avarus paratus est quamlibet iniquitatem facere propter divitias. Ut enim apud Ecclesiasticum sequitur, *et animam suam habet venalem*. Accedit nullum esse vitium, quod hominem in plura scelera impellat, quodque sit ad eò noxium proximis et reipublicæ, sicut avaritia: juxta illud 1 ad Thimotheum 6: « Qui volunt divites fieri (id est, quibus semel constitutum est quovis modo ditescere) incidunt in tentationem, et laqueum diaboli et desideria multa inutilia et nociva, quæ mergunt homines in interitum et perditionem. Radix enim omnium malorum est cupiditas. »

Observe 3° ex responsione ad tertium ejusdem articuli 5, avaritiam esse peccatum valdè periculosum. Hujus autem rationes sunt potissimùm tres: 1° quia latenter irrepit sub prætextu necessitatis aut præsentis aut futuræ: ob quam causam Dominus, Luc. 12, dicit: « Videte et cavete ab omni avaritiâ. » 2° Quia magnam animo perniciem affert, non tantùm gratiâ ipsum spoliando, sed etiam impediendo ab amore, gustu et intelligentiâ rerum spiritualium: « Fallacia enim divitiarum suffocat verbum, » Matth. cap. 13. 3° Quia difficillimè curatur, tum quòd virtutis nomine blanditur, quasi sit providentia in futurum; tum quòd videtur naturæ consentaneum, quasi avarus solùm quærat sufficientia ad vitam et statum decentem; tum quòd hunc suum morbum pauci agnoscunt similes phreneticis.

Observe 4° ex responsione ad quartum collatâ cum lectione 3, in caput 5 ad Ephesios, avaritiam dici servitutem idolorum; seu specimen quoddam idolatriæ; partim, quia, sicut idolatra subjicit se creaturæ exteriori, ita avarus; ille ad cultum ei exhibendum, iste ad eam immodicè amandam propter usum: partim, quia sicut paganus in idolo, ita avarus in materiâ idoli, quæ est aurum et argentum, suam fiduciam collocat, et propter eam velut finem operatur.

Observe 5° ex art. 7, avaritiam esse vitium capitale, quia ex illâ tanquàm ex capite vel fonte multa alia vitia oriuntur, idque secundùm rationem finis; nam propter pecuniam, quæ est objectum avaritiæ, sive acquirendam sive retinendam, multa peccata committuntur, tanquàm propter finem ab avaro intentum. Notat autem B. Gregorius, I. 15 Moralium, septem esse filias avaritiæ, hoc est septem vitia, quæ solent oriri ex avaritiâ. In quantum enim avaritia excedit in retinendo pecunias, ex eâ oritur *obduratio* ad non subveniendum miseris; in quantum excedit in accipiendo, oritur ex illâ *inquietudo* animi, curas superfluas ingerens; itemque *violentia* et *fallacia*, quæ est dolus in sermone nudo; *perjurium*, quod est dolus in sermone jurato; *fraus* in rebus externis, et *personarum proditio*.

§ II. Remedia assignantur.

Observationibus præmissis, ad remedia assignanda accedimus. Quoniam verò avaritiæ vitium reperitur, tam in divitibus qui opes suas immoderatè amant et retinent, quàm in pauperibus qui inordinatâ cupiditate, divitiis quas non habent acquirendis incumbunt, utriusque re-

media quædam à confessario præscribendasunt. Et 1º quidem pœnitenti avaro, si pauper est, injungere poterit ut frequenter consideret Christum Dominum à pueritiâ paupertatem elegisse, eamque magno studio et sedulitate cùm in vitâ, tùm in morte coluisse; idem quoque fecisse sanctissimam ejus Matrem, sanctos apostolos, præcipuosque viros ac servos Dei. Ex quo licet colligere pauperum conditionem, si oculo fidei inspiciatur, honoratiorem ac beatiorem esse conditione divitum, utpote à Christo Domino et præcipuis sanctis magis adamatam et cultam. Præterea, ut secum cogitet huic vitæ, quæ veluti transitus est, pauca necessaria esse ac sufficere; illaque pauca, nempe cibum et vestimenta, quibus Apostolus non contentus esse jubet, 1 ad Timoth. 6, sine tantâ contentione et molestiâ, quibus se divites onerant, acquiri posse, cùm Dominus hæc daturum et adjecturum se promiserit illis, qui imprimis regnum Dei quæsiverint et justitiam ejus.

Juvabit etiam ad nimiam divitiarum cupiditatem comprimendam, pœnitenti inculcare frequentem ac seriam considerationem sententiæ Paulinæ supra commemoratæ: « Qui divites fieri volunt, incidunt in tentationem et laqueum diaboli, etc. »

Diviti avaro, ne cor suam divitiis affixum teneat contra monitum Prophetæ, ps. 62: « Divitiæ si affluant, nolite cor apponere; » eadem considerationes utiliter quoque præscribentur, quibus et aliæ magis competentes adjungi poterunt; puta, opes nunquàm satietatem afferre sed è contra quò plus augentur, eò magis habendi sitim et aviditatem accendere; adeòque meritò divitias comparari aquæ salsæ, quæ cùm deberet sitim extinguere, magis eam accendit; summam proinde stultitiam esse desi-

derio ferri in id quod majorem dolorem ac cruciatum suppeditat.

Plurimum etiam proderit, si pœnitens avari s jubeatur identidem recordari mortis, quæ omnibus hisce fortunæ bonis maximo labore partis et anxîâ sollicitudine servatis possessores suos brevi destituet, juxta illud Apostoli, 1 ad Timot. 6: « Nihil intulimus in hunc mundum; haud dubium quòd nec auferre quid possimus. » Cur ergò tantâ aviditate corraduntur et custodiuntur opes quæ tam celementer diffluent et aliis relinquuntur, qui eas pro libitu suo usurpabunt, et insument fortassis in animæ suæ perniciem sempiternam, irrisuri etiam eos à quibus relictæ fuere?

Utiliter quoque confessarius injunget ut pœnitens sæpiùs animo volvat inæstimabiles et incorruptibiles thesauros cœlestes qui in æternum durabunt; quorum comparatione nihil omninò sunt omnes ubique terrarum opes. Et hoc est quod à beato Gregorio dictum est: « Si consideramus (inquit, homiliâ 37 in Evang.) quæ et quanta sunt nobis promissa in cœlis, vilescunt animo omnia quæ habentur in terris. » Hos verò thesauros cœlestes non inhiantibus terrenis divitiis, sed paupertatem amantibus promisit Dominus: « Beati, inquit, non divites, sed pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum cœlorum. » Væ vobis, ait, divitibus, quia habetis hîc consolationem vestram. » Luc 6 et Matth. 19: « Facilius est camelum per foramen acûs transire quàm divitem intrare in regnum cœlorum. »

Maximè autem opulentis ac divitibus avaris pro remedio avaritiæ injungi debet ut eleemosynas erogent. Quod aliquando fieri tempore continuato magis expedit, etiamsi parùm detur, quàm uno tempore multa largiri, ut rectè

advertit Gaspar Loarte societatis Jesu, theologus, de Instructione confessariorum, cap. 24, ex quo hinc aliqua mutuati sumus: nam ex assiduâ, inquit, consuetudine sæpius eleemosynas dandi, paulatim habitus, et exercitatio liberalitatis nascitur, quâ studium avaritiæ disturbatur: quod tamen primâ ac secundâ vice, licet eleemosynæ multò largiores essent, non efficeretur.

SECTIO XVIII.

De remediis quibus curandum usuræ vitium.

§ I. Prænotamina.

1. Usuræ peccatum eò periculosiùs hodiè à pluribus committitur, quò ejus malitia sub variorum contractuum pallio latens à pluribus ignoratur, sed ignorantia ut plurimum crassâ, aut etiam affectatâ, ideòque non excusante.
2. Quapropter oportet confessarium circa id genus peccati imprimis esse instructum, ut sciat palliatis usuris pallia detrahere, eorumque injustitiam pœnitentibus ignorantibus nudè ob oculos ponere, et apertè demonstrare.
3. Pro quo observandum 1° usuram (quæ rectè definitur, *lucrum ex mutuo immediatè proveniens*) aliam esse apertam, et aliam palliatam.
4. Observandum 2° apertam usuram esse, vi contractûs formalis mutui exigere vel recipere à mutuuario munus à manu, ab obsequio, vel à linguâ; aut etiam imponere ei quamcumque obligationem pretio æstimabilem. Quare usuram apertam committit, qui alteri mutuum dat

hoc pacto, ut officinam suam frequentet, remutuet in posterum; officium, vel beneficium conferat, justum debitum, vel actionem remittat, aut quamcumque aliam superabundantiam ultra sortem ab eo accipiat; licet etiam non exigeretur aliter quàm veluti ex benevolentia aut gratitudine debita, vel tanquàm munus gratuitum. Unde Innocentius XI meritò proscripsit hanc propositionem 24, inter 65: « Usura non est dùm ultra sortem aliquid exigitur tanquàm ex benevolentia et gratitudine debitum, sed solum si exigatur tanquàm ex justitia debitum. » Licet tamen auctarium aliquod à mutuuario ex merâ gratitudine et spontaneè oblatum accipere.

5. Observandum 3° usuram palliatam, quæ sub alterius contractûs apparenter liciti pallio latet, tunc committi quandò intervenit mutuum virtuale seu implicitum, ex quo lucrum reportatur. Dicitur autem intervenire mutuum virtuale sive implicitum, quando iniens contractum alterius nomine à mutuo, eodem modo se gerit in æstimatione morali, ac si reverà mutuum daret; ex. gr., qui merces suas creditò vendit pretio solvendo post annum, eodem modo se habet moraliter loquendo, ac si pretium istud in præsentem reciperet, et rursus ei à quo recipit, pro anno mutuaret; et hinc ex communi theologorum sententiâ merces cariùs vendere quàm valent, quia pretium non nisi post annum salvendum est, per se loquendo injustum est et usurarium.

6. Observandum 4° plures alios esse contractus similes, sub quibus latere solet usura, quorum notitia necessaria est confessariis, et maximè mercatorum; tales sunt, ex. gr., contractus vulgè mohatra, puta cum quis alteri mercem vendit pretio summo, ex. gr., 30 aureis, sed solvendis post annum, cum prætio pacto ut emptor mox eandem